

»Lermontov je pesnik mislec« (str. 181). Pogrešamo razlago etično filozofske ideje, iz katere izvira osrednji pesniški lik Lermontova — Demon, razlago pesnikovega pojmovanja zla in dobrega, sovraštva in maščevanja, ki po Lermontovu izvira iz iste-ga načela kot ljubezen. Sicer pa je poglavje o M. J. Lermontovu eno najboljših: avtorici je uspelo, da je podala bralcem zelo plastično podobo celotnega pesnikovega opusa. Znala je ločiti bistveno od nebitnega in s sproščenim, razumljivim podajanjem snovi pritegnila našo pozornost. Ta ugotovitev velja z nekaterimi omejitvami za knjigo kot celoto.

Poznavalca ruske književnosti motijo nekatere neljube napake, ki so se vrinile v Pregled važnejše literature. Tako na primer akademska Zgodovina ruske književnosti v treh delih pod uredništvom D. D. Blagoja ni izšla leta 1948, ampak je prvi zvezek izšel leta 1958, drugi leta 1963, tretji leta 1964. Prvi del nedokončane monografije v Puškinu B. Tomaševskega je sicer izšel leta 1956, toda drugi del je bil izdan šele leta 1961...

Med važnejšo literaturo sodijo tudi nekateri avtorji, ki niso iz sovjetskega in slovenskega območja: Adolf Stender-Petersen, že omenjeni Dmitrij Čiževski, Ettore Lo Gatto, D. Š. Mirsky...

Aleksander Skaza

¹ Istorija ruskoj literatury XIX v. Pod red D. N. Ovsjaniko — Kulikovskogo, t. 1—4, Moskva, 1908—1910. — ² Prim. Zdenko Škreb, Teoretske osnove literarnohistorijske periodizacije (v knjigi: A. Flaker, Z. Škreb, Stilovi i razdoblja, Zagreb, 1964, str. 121). — ³ Z. Škreb, n. m. str. 125. — ⁴ V. V. Vinogradov, O jazyke hudožestvennoj literatury, Moskva, 1959, str. 475—477. — ⁵ To posebnost ruskega kulturnozgodovinskega razvoja avtorica nekritično posplošuje. Prim. prvi odstavek Uvoda (str. 5)! — ⁶ Dmitrij Čiževskij, History of Russian Literature from the Eleventh Century to the End of the Baroque, 's Gravenhage, 1960. — ⁷ Prim.: N. K. Gudzij, Istorija drevnej ruskoj literatury, Moskva, 1966⁷, str. 8. — ⁸ Prim.: D. S. Lihacev, Literaturnye pamjatniki Kievskoj Rusi in Povest 'vremennyh let v knjigi: Hudožestvennaja proza Kievskoj Rusi XI—XIII vekov. Sostavlenie, perevody i primečanja I. P. Eremina i D. S. Lihaceva, Moskva, 1957, str. III—XII in 276—286. — ⁹ Prim.: L. I. Timofeev in N. Vengrov, Kratkij slovar' literaturovedčeskikh terminov, Moskva, 1958, str. 94. — ¹⁰ D. D. Blagoj, Ot redakcii (v knjigi: Istorija ruskoj literatury v treh tomah, Izd. AN SSSR, t. 1., Moskva—Leningrad, 1958) str. 7. — ¹¹ Simbolika in alegorije so značilne za prevode iz Biblije, za stil ruskega cerkvenega govornišva iz te dobe, npr. za pridige Kirila Turovskega, v katerih srečamo biblične alegorije in zapleteno simboliko. — ¹² Prim.: Dmitrij Čiževskij, n. m. str. 298.

ČITANKE IN SLOVNICE ZA PORABSKE SLOVENCE

Prav razveselila sem se, ko so mi prišle v roke slovenske čitanke in slovnice, namenjene slovenskim učencem v porabskih osnovnih šolah na Madžarskem. Torej so deležni pouka v materinem jeziku tudi ti otroci! Žal pa učne knjige niso niti vsebinsko niti jezikovne niti metodično sestavljene tako skrbno, kakor bi želeli. Saj bi za otroke, ki v javnem življenju nimajo prav nobenega stika s slovenskim knjižnim jezikom, morali biti učbeniki napravljeni še posebno premišljeno in skrbno. Natančneje bom poročala le o knjigi za 7. in 8. razred.* Obsega 300 strani v dveh delih: prvi je za 7., drugi za 8. razred. Knjiga ni namenjena samo pouku slovenskega jezika in spoznavanju književnosti, ampak jo lahko uporabljajo tudi pri pouku drugih predmetov. Ob berilih naj bi se učenci učili knjižnega slovenskega izražanja, si širili besedni zaklad in se sploh učili slovensko govoriti, brati in pisati. Zato so berila zajeta s področja zgodovine, zemljepisja, prirodopisa in družbenega življenja. Tako so berila za 7. razred razporejena v 5 skupin, za 8. razred pa v 6. Dodan je kratek pregled nekaterih poglavij iz slovenske slovnice in dvojni slovensko-madžarski slovar: enkrat so besede navedene po berilih, drugič abecedno.

Najprej o vsebinski in metodični strani berila.

Prvi del ima berila razvrščena pod naslovi Ljudske pripovedke in pesmi. Zgodovinska in zemljepisna berila, Iz življenja rastlin in živali, Zakladi naše zemlje, Človek in njegovo zdravje.

Na začetku 20 strani seznanja učence z ljudskim pesništvo in pripovedništvom. Izbranih je nekaj slovenskih pripovedk, dve srbski šaljivi zgodbi, ena ruska in ena madžarska, pri dveh izvor ni naveden. Prva je znana pripovedka o Dravi, Savi in Soci;

* Slovenska čitanka in slovnica za VII. — VIII. razred splošnih šol.

Szlovén olvasókönyv és nyelvtan az általános iskolák VII. — VIII. osztálya számára. Budimpešta 1964. Zalozba šolskih knjig. Knjigo je sestavila H. Szép Gabriella, recenzent: Peteršič Vlado.

sledijo šaljiva zgodba o Nasredinu v kopeli, poučna zgodba Da bi bilo, bajka o Kurentu (posneta po naši ljudski), bajeslovna pripovedka o žalik ženah v Triglavskem pogorju (združitev različnih bajk), šaljiva pripovedka o Eru in Turčinu, ruska Sinovi z močnim nrvstvenim jedrom, Tri želje z bajeslovno pravljličnimi prviniami ter nrvstvenim naukom in pravljica O zlatih jabolkih. Sledijo »prilike« (izraz ni dober, saj gre za ljudske pregovore v obliki primer), pregovori in uganke. Berilu je dodana kratka razlaga, kaj in kakšno je ljudsko pripovedništvo in katere njegove zvrsti poznamo.

Obraavnava je pomanjkljiva, definicije netočne, povezave med berili in teoretično razlago ni. Tako so v razlagi med pripovedkami omenjene samo zgodovinske (za primer se navajajo pripovedke o kralju Matjažu), med berili pa ne najdemo nobenega zgleada. Značilnosti pravljice niso navedene izčrpno, primer zanjo v čitanki pa nima vseh značilnosti zvrsti, tako da jih ni mogoče dobro ponazoriti z besedilom. Za »zgodbe« je v čitanki primer iz Butalcev, med berili pa najdemo zgodbi o Nasredinu in Eru. Enako je tudi pri drugih besedilih berila v obeh delih. Kako so oznake površne, enostranske, kaže naslednje: »Pregovori izražajo splošne resnice. Oni so povečini mednarodni in zelo stari. Med kmečkim ljudstvom slišimo največ rekov in pregovorov, v katerih nam napovedujejo vreme. — Ljudskega izvora so tudi uganke. One skrivajo v slikah in prisposodobah osebe, živali in reči. Navadno so zelo kratke. Izražajo dobro nagnjenje ljudstva do šale in sposobnost opazovanja.« (Stran 18.) — Poglavlje zase je jezik.

Ljudsko pesništvo je predstavljeno revno: 4 lirske in 3 epske pesmi. Ob vseh manjka vsaj kakšno navodilo za estetsko, nrvstveno in oblikovno analizo. Isto velja za vsa leposlovna besedila. Tudi jezik je premalo razložen: ni opozoril na narečne oblike ali tujke (npr. *so še ptice z dolgmi repi, bo napravlo, štir kosti, šenkati, merkati* itd.). Kot pri ljudskem pripovedništvu je tudi tukaj literarnoteoretična razlaga pomanjkljiva in netočna. Po njej lirske pesmi izražajo samo »vesela in žalostna čustva«; »mnoge izmed njih se pojejo« (stran 25), (a so le redke ljudske pesmi, ki se ne pojejo!). Navedene so le otroške pesmi, pesmi z ljudskimi šegami in navadami, ljubezenske pesmi, plesne (te pri nas sploh niso izrazite), sploh pa niso omenjene kmečke, stanovske, vojaške, šaljive, partizanske itd. Tudi pripovedne pesmi bi morale biti bolje zastopane; sedaj so omenjene samo pesmi »bajčne« vsebine; in če je že omenjena in razložena pravljlična živalska pesem, naj bi bila tudi ponazorjena s primerom.

Slede zgodovinska in zemljepisna berila (strani 25—60). Zgodovinska berila obsegajo čas antike, srednjega veka, 17. in začetka 19. stoletja ter oktobrske revolucije. Samo štiri berila so odlomki iz znanih del: Sketova Miklova Zala, Veselinovičev Hajduk Stanko, Jurčičevi Spominki starega Slovenca in A. N. Tolstoja Kruh; druga so brez navedbe avtorja, in prav ta so vsebinsko in jezikovno slaba. Ne vem, zakaj se sestavljavka berila ni odločila za odlomke iz dobrih zgodovinskih romanov, antičnih pripovedk itd., ki jih v lepem slovenskem prevodu ne manjka. Med berila so uvrščene še tri pesmi: Aškerčev Brodnik, Gregorčičeva Dražba, Kosovelova Ko pridem zvečer, a so vsebinsko premalo povezane z drugimi zgodovinskimi berili.

Zemljepisni del se pričinja z Župančičevo pesmijo Mornar, nato je sedem beril povzetih po naših znanih poljudnoznanstvenih piscih: A. Polencu, M. Bohincu, P. Oblaku in drugih. Sestavki Sahara, Indija na pragu razvoja, Ameriški kanjoni in Vir bogastva v Avstraliji so odlomki iz knjige »Po tujih celinah« (Mladinska knjiga 1962), večkrat samo iztrgani stavki ali povzetki. To škoduje živahnemu, zanimivemu in neposrednemu pripovedovanju in doživljanju. Tako prirejeni sestavki so suhoparni, pusto šolski in nezanimivi; tudi pomanjkljivi, saj je marsikje izpuščeno bistveno. S krčenjem in izpuščanjem so besedila izgubila slikovitost, nazornost in barvitost. Marsikaj je zato tudi nepovezano in nelogično (npr. sestavek A. Kambiča Ameriški kanjoni, Po tujih celinah, stran 204—205, v čitanki stran 59, ali sestavek F. Planine, Vir bogastva v Avstraliji, Po tujih celinah stran 273, v čitanki stran 60).

Med berili pod naslovom Iz življenja rastlin in živali sta dve pesmi (Golarjeva Setev in Gradnikova Pred košnjo) vsebinsko povezani s proznimi besedili, prav tako tudi Živali v pregovorih in Cimpermanovi aforizmi. Besedila so izbrana slabo: nekatera so za to stopnjo prelahka in preveč preprosta (npr. O plodih in semenih, Življenje rastlin na travniku), druga so pisana nezanimivo ali pa je v njih mnogo besedečenja. Sestavke Krma, O rabi strojev v govedoreji, Gospodarji zadruge kazi še slab jezik. Domače živali v domovini in tujini, povzete po Erjavcu, so res pisane v lepem jeziku, vendar vsebinsko za to stopnjo šole ne ustrezajo. Za veliko besedil je spet škoda, da kot iztrgani odlomki niso zaokrožene enote.

V skupini sestavkov Zakladi naše zemlje sta od 13 avtorjev navedena le dva. Besedila obravnavajo vrtnine, obdelovanje zemlje, gnojenje in šoto, pridobivanje soli, izdelovanje stekla in lončene posode, nafto, zemeljski plin, premog, železo, aluminij, zlato in diamant. Vsa so opisi, zelo splošni, površni, preenostavni; kemiki, naravoslovci in zemljepisci bi gotovo imeli k njim tehtne stvarne pripombe. Dobra sta sestavka Kuvait — dežela črnega zlata in V deželi zlata in diamantov, vzeta iz knjige Po tujih celinah.

Oddelek Človek in njegovo zdravje ima le pet beril. Prva tri zelo površno opisujejo človeško okostje, prvo pomoč pri zlomu kosti, mišičevje, četrto je parabola Menenija Agripe Človeški udje se upro (avtor in prevajalec — A. M. Slomšek — sta zamolčana), zadnje pa govori o izletu. Vendar takšnega opisa v nalogah otrok ne želimo in ga v šolah tudi ne gojimo. Prvi del knjige se končuje s pesmico Na planincih, opremljeno z notami. Razen v 4. berilu je jezik v tem delu čitanke izredno slab.

Drugi del čitanke se pričena z leposlovnimi besedili iz slovenske in madžarske književnosti. Na 27 straneh je 17 besedil, od teh 10 pesmi. Zastopani so Gruden, Prešeren, Murn, Kette, Zupančič, Kosovel, Kajuh in Petöfi v Gradnikovem prevodu. Slovensko prozo zastopajo Cankar, Finžgar, Bevk, Prežih, madžarsko pa prevod Molnárja (dva odlomka) in Zsigmonda Móricza. Izbor je v glavnem dober, zlasti proze: Cankarja predstavljata črtici Greh in O, domovina, ti si kakor zdravje, Finžgarja Pri izkušnji (odlomek), Bevka črtica Poslednje hruške in Prežiha odlomek iz Samorastnikov. Vsa berila so premišljena in dobro izbrana. Isto velja za izbor pesmi, le Prešerna bi bilo treba predstaviti še s kakšno pesmijo; sedaj sta ponatisnjena le O Vrba in Pod oknom. Slabo je predstavljen Kette s pesmijo Sultan in kužek.

V obeh delih čitanke spoznavajo učenci 13 slovenskih avtorjev in enega ruskega (L. N. Tolstoja) tudi iz kratke biografije, oznake in navedbe nekaterih njihovih del. Vse to pa je pomanjkljivo in površno, mestoma frazersko, pa še v slabem jeziku. Naj pozorim.

Prešeren je bil »zelo nadarjen«, z lahkoto se je učil in mnogo bral. Velike zasluge ima tudi za razvoj slovenskega književnega jezika. On je pravzaprav oblikoval slovenski ljudski jezik v kulturni jezik. Prešernove pesmi pojo največ o ljubezni. Govorijo pa te pesmi tudi o ljubezni do naroda in vsega človeštva. Pesnik je bil naprednega duha in se je v življenju boril proti hinavščini in krivičnosti. To izražajo tudi njegove pesmi. Prešernova pesniška zbirka vsebuje kot najlepše pesmi Sonete nesreče, Sonetni venec.« »Pesnik se je naveličal mestnega življenja in se je razočaral v njem. Z otožnim srcem se spominja preprostega vaškega življenja in svojega brezskrbnega življenja doma. Žal mu je, da ga je želja za znanjem pregnala z doma, kjer bi zraven preproste žene pod varstvom domačega patrona imel mirno življenje.« (Str. 94.)

Simon Gregorčič je »rano mladost preživel v gorskem svetu, kamor si kot zrel človek tolikokrat želi nazaj. Po želji staršev je študiral bogoslovje in postal duhovnik. Kot kaplan je na vasi z veliko vnmemo vzbujal ljudstvo. Pisal je rodoljubne in poučne pesmi. Zanimal se je za življenje in gibanje delavcev in jim v pesmi napovedal zmag.« (Str. 47.) Niso omenjene njegove pretresljive osebno izpovedne ne lirsko-epske pesmi, odpravljen je z že navedenimi frazami. — Pri Aškercu se omenjajo le zgodovinske in socialne balade (stran 37), za Cankarja je le nekaj splošnih oznak (stran 93). Zupančiču je odmerjenih pičlih 8 vrstic, in še med temi je navržen stavek, ob katerega se je treba spotakniti: »Dalj časa je živel v tujini, kjer se je seznanil z delavskim gibanjem« (stran 51). Medlo in nepopolno je predstavljen Gradnik v 8 vrsticah (stran 65). V primeri s Cankarjem in Zupančičem je kar obsežno podano življenje Prežiha (stran 109), vendar je o njegovem delu zopet le nekaj splošnih besed, brez naslova enega samega dela. Napačna je tudi razlaga, da je njegov psevdonim povzet po domačem hišnem imenu. Kar presplošne in nebitvene so besede o Bevku (stran 106).

O vsakem avtorju bi morali biti navedeni kratki, a točni življenjski podatki ter kratka označitev najpomembnejših del. Pogrešam vrsto pomembnih avtorjev, ki v slovenskih čitankah ne smejo manjkati: Jurčič, Levstik, Tavčar, Kersnik, Seliškar, Ingolič, C. Kosmač, Bor in še kdo. Bolje bi bilo dati tem avtorjem več prostora in manj besedilom z drugih področij. Leposlovnemu delu je vsekakor odmerjenega premalo prostora (samo 47 strani, komaj dobra petina, če odštejemo strani, ki zavzemajo prostor za slovar). Motijo me tudi pripombe k posameznim besedilom, navadno le vprašanja za obnavljanje vsebine, medtem ko je pri pesmih (lirskih in epskih) podana (le zakaj?) krat-

ka vsebina. Nobenega navajanja k lastnemu razmišljanju ali spoznavanju vrednot besednih umetnin. Ker so v knjigi berila z najrazličnejših področij, pogrešam sestavke o umetnosti (glasbeni, likovni).

Oddelek beril Po tujih deželah pričinja kitica iz Prešernove Zdravljice in pesem Vide Tauferjeve Na morje! Razen enega so vsi sestavki povzeti po zemljepisni čitanki Po tujih celinah in imajo iste pomanjkljivosti kakor zemljepisni spisi v prvem delu.

Berila v skupini Dela in znanost nekdanj in danes želijo prikazati razvoj človekovega dela in njegovega uma. Nekatera berila presegajo okvir naslova; npr. tista, ki govorijo o pomembnih zgodovinskih dogodkih (o položaju sužnjev in podložnikov v srednjem veku, o odkritju Amerike, Aškerčeva Tlaka). S sestavki, ki govorijo o parnem stroju, radiu in televiziji gotovo ne bi bili zadovoljni strokovnjaki (zaradi površnosti in netočnosti). Tudi obvestila o štirih slovečih madžarskih iznajditeljih so nejasna, pomanjkljiva in površna, napisana v nadvse slabem jeziku.

Revna je skupina beril Naše vasi, naši običaji. Sicer jo poživljajo pesmi Frana Levstika, Vide Jerajeve, Bevka, Stritarja, Šinkovca in tri ljudske, toda osrednje berilo Slovenski ljudski običaji je zelo pomanjkljivo. Govori le o delu ženitovanjskega običaja v Prekmurju. Naslednje berilo nas seznanja s tepežniki in nič več. V ta del čitanke bi se dalo uvrstiti mnogo zanimivega čtiva, ki bi res govorilo o običajih v naših vaseh, o življenju in ljudeh. Berilo Naša vaška skupnost prikazuje delo v zadrugah, a tako splošno, nekonkretno in prazno, da nima nobene cene.

V oddelku Gradimo nov svet sta samo dva sestavka: Grudnova pesem Rodna gruda in Janka Glazerja Nova šola, drugo so slike, ki prikazujejo nove zgradbe, nove gradnje ter novo življenje otrok in mladine v današnji Madžarski.

Knjiga se končuje s poukom o zdravju (na zadnjih petih straneh). Berila o srcu in krvnem obtoku, dihanju, živčevju, prebavnih organih in hrani so napisana predmetno pomanjkljivo, res preenostavno.

Z jezikom v slovenski čitanki slavist ne more biti zadovoljen. Za ponazoritev naj navedem nekaj največjih jezikovnih napak iz beril, kjer avtor ni naveden:

1. Napačni izrazi oz. napačna raba besede: vse vrste gnoja služijo za povečanje proizvodnje (povečujejo proizvodnjo, 75; za kaj vse služi (rabi) parni stroj (148); pridobivanje šote se vrši (šoto pridobivamo) še danes (76); to se vrši (to ponavljajo) toliko časa, da je plavž poln (82); tlačani so... vršili (opravljali) druga podobna dela (138); ... da organizira izdelovanje streliva, kar je Irini v zdanostjo vršil (opravljal, 155); ker se ti bazeni zares lahko izkoristijo za ribnik, jih ne smemo prepustiti slučajno (ker te bazene lahko izkoristimo za ribnike, jih ne smemo zanemariti, 76); za vsak slučaj (primer) sta si napravila na nahrbtnik dežni plašč (sta zataknila za nahrbtnik, 87); paziti moramo, da v takšnih slučajih (primerih, tedaj) ne pojemo in ne govorimo preveč (179); zgodovina mu zamera va (zamerja), da ni šel na Kosovo (29); bajčne (bajeslovne) vsebine (25); pripoveduj po lastnem opaznanju (opazovanju, 64); da bi s tem sprečili (preprečili) izhlapevanje vode (74); od posod izdelujejo... pekve (pekače)... lonce ali piskre (samo lonce, 79); zato pridelujejo (pridobivajo) iz premoga koks (80); ukaljeno (kaljeno) jeklo je najtrša kovina (82); ladje izgledajo (so videti) kot plavajoče hiše (148); sta vodila težke (hude) borbe s človeško nerazumljivostjo (nerazumevanjem, 156); srce se nahaja v prsih (je, leži, 179); žilice se nahajajo (se razpredajo) po notranjem delu (180); le tako se smemo približiti (približati) ponesrečencu ter ga umakniti (odtegniti) iz bližine (od) elektrovoda (182); sirova (surova) rastlinska hrana (181); mnogokrat primanjkuje od govarjanja oče (ustrezno) pomagalo (181), itd.

2. Napačne zveze s predlogi oziroma napačni predlogi: bi bila pripravljena skočiti stolpa (s stolpa, 45); dvocevka je bila polnjena zrnjem (z zrnjem, 115); zato se kosti starejših ljudi hitreje zlomijo kakor od mladih (kakor kosti mladih, 85); radio je tudi pilotu na pomoč pri letu (radio pomaga, je v pomoč, 52); izmed (od) družinskih običajev so se ohranili (158); silimo srce na večje delo (k večjemu delu, 179); varujte jedi od muh in prahu (varujte jéstvine pred muhami... 180); vsled (zaradi) strahu (181); več ljudi mora stati na suho desko, na suhe veje, krpe ali drugo snov (več ljudi mora stati na suhi deski... 182), itd.

3. Skladnja v stavku: ker je (sta) Zemlja in podnebje... izredno primerna (68); zemeljski plin je dobra kurjava... čisto (čist) je in je malo dela z njim (80);... je pritrjena mreža. Hišni gospodar hodi vanj (vanjo) počivat (130); industrija in trgovina se

je začela (sta se začeli) razvijati (148); električni tok je življenjsko nevarna (nevaren, 181), itd.

4. Nepravilno menjavanje časov: Tem gospodom se je zdela hudobija tako velika, da obsodijo (so obsodili) Kurenta na vislice. Rabelj je čakal... (7); že kot otroka ga zanimajo (so ga zanimali) naravni pojavi. Ni bil samo dober opazovalec... (154). Eden se je bal, da mu bo strela udarila..., drugi je menil, da se mu pokvari (se mu bo pokvaril) lep pogled (165)... se je prikazala brezovka ter oplazila tiste, ki so (so bili) blizu vrat (159). S krinko so zakrivali ljudje obraz zato, da predstavljajo (so predstavljali) razne duhove ali da se skrivajo (so se skrivali, 161), ipd.

5. Nepotrebna raba osebnih zaimkov: Pregovori in reki izražajo splošne resnice. Oni so povečini... (Povečini so, 18), Ljudskega izvora so tudi uganke. One skrivajo v slikah... (V slikah skrivajo, 18). Iriny je dotedanje uspehe razvil dalje. Njegove vžigalice se niso vnele z eksplozijo... On je bil tudi prvi... (Bil je tudi prvi, 155), itd.

6. Primerov za slabo in nepopolno izražanje je mnogo: Mak, ki so ga imeli (pridelali) na oral 150 kg (69). Bala se je malo dela. (Ali se je malo bala ali se je bala, da bo dela malo? (Str. 182.) Lenuhi se postavijo zadaj, da je izognejo. (Čemu? Verjetno izpraševanju 160.) na ta glas (verjetno: po tem dogodku) se je Spartaku pridružilo še več ljudi (27). Tako se bazeni lahko oblikujejo že med delom in z enim stroškom v ta namen (Tako lahko z enim samim izdatkom oblikujejo bazene že med delom, 76). Namesto okenskih šip so na primer uporabljali pergament, zaradi česar (zato) so bila stanovanja mračna in skozi zaprta okna človek ničesar ni videl od zunanjega sveta (ni videl prav nič zunanjega sveta, 77). Toda v stari dobi niso znali narediti (izdelovati) veliko železa (81). Kadar se mišice raztegnejo ali krčijo, napravijo, da se roka ali noga ali kak drug del telesa gane (Kadar se mišice raztegujejo ali krčijo, se roka ali noga ali kak drug del telesa premakne, 86). Tu se spremenjena hrana v soku podobno snov, ki jo tako sprejmejo čreva... (in to sprejmejo, 180). Vsak človek, ki je za to zmožen, je dolžan nuditi prvo pomoč tistim, ki to potrebujejo (Vsakdo je dolžan ponuditi prvo pomoč vsem, ki jo potrebujejo, 180). Pri učencih se večkrat zgodi, da omedlijo (učenci večkrat omedlijo), če kje dolgo stojijo s praznim želodcem (181), itd.

Navedla sem le nekaj napak. Tem se pridružujejo mnoge stilne pomanjkljivosti ter napake v stavi ločil, zlasti vejic in v nedosledni rabi narekovajev.

Čitanki je dodana še slovnica na 45 straneh. Obsega le zelo na kratko obdelana nekatera poglavja. Najprej se ob kratkem besedilu ponovijo besedne vrste, več vaj je namenjenih ponovitvi samostalnika in pridevnika. Formulacije v vajah so nerodne (kako naj npr. učenci spregajo stavke 186). Za ponavljanje je priporočljivo strnjeno besedilo, ne stavki, pobrani z raznih koncev (kot je pri pridevniku). Pri pridevniku sploh niso omenjeni vrstni.

Na novo so obdelani zaimki, prislovi, predlogi in glagoli.

Zaimki: Osebnim zaimkom v dvojini se nepravilno dodaja števniki dva: naju dva, naju dvema... Treba bi bilo povedati, da le zvezo enozložnega predloga, ki zahteva tožilnik, pišemo skupaj z naslonko. Pri svojilnih zaimkih bi bilo treba navesti tudi množinske oblike. Sicer so vaje v redu. Kazalni zaimki, posebno raba, so skopo razloženi. V definiciji je treba dodati, da kažejo tudi količino (tolik, toliko, toliko). To velja tudi za vprašalne zaimke. Oziralni zaimki niso dovolj razloženi. Zaimek »ki« uporabljamo v vseh osebah in ne samo s tretjo osebo ednine. Nedoločni zaimki niti naštetih niso vsi, pri sklanjatvi pa se ne ve, kako se sklanjajo posamezni zaimki (oblike za dvojino in množino manjkajo pri »ves«). Pri pregledu zaimkov je podan tudi zgled za besedno analizo; ni brez napak.

Prislovi: Prislovi so razloženi pomanjkljivo. V definiciji se ne omenja prislov količine (pri naštevanju pa je). Pritrdilnice, nikalnice in vprašalnice niso posebne vrste načinovnih prislovov, ampak sodijo med miselne; poudarni prislovi sploh niso omenjeni. Navedba, da delamo načinovne prislove tudi iz pridevnika, je nepotrebna, saj nikjer ni govor o tem, iz česa so se prislovi sploh razvili.

Pri **Predlogih** je napaka v definiciji: izražajo vedno razmerje med predmeti, ne pa različna razmerja v stavku, kakor je tu povedano. Sicer pa so predlogi pregledno razvrščeni po vezavi s skloni. Pri dajalniku manjka »kljub«, pri tožilniku »zoper«, ki se oba pogosto rabita. Vaj je več kot pri prejšnjih besednih vrstah in so dobre.

Pri *glagolu* so obravnavani vid, prehodnost, naklon in neosebne oblike. Primeri za vid so slabi in premalo jasni, saj so glagoli postavljeni v različne čase (streljajo — je ustrelil; zakaj ne: streljajo — ustrelijo) ali so navedeni sploh različni glagoli (govorila je — je rekel; zakaj ne: je govorila — je spregovorila). Definicija za vid je pomanjkljiva: dovršni glagoli ne izražajo samo trenutnega, enkratnega dejanja, temveč tudi začetek ali konec dejanja (stran 203). Nakloni so samo naštet; ni nobenega navodila, kako jih tvorimo (stran 205). Pri časih predpretekli sploh ni omenjen. Poglavlja o glagolu so preskopa in pomanjkljiva.

Od *stavka* je obdelan prosti stavek z vsemi stavčnimi členi. Za povedkovo določilo bi morale biti več primerov. Avtorica uporablja analizo, kakršno imajo madžarske jezikovne vadnice: vprašanja ob besedah, pisanih navpično, oziroma podčrtovanje stavčnih členov z različnimi črtami (stran 216). Zaradi pomanjkljive razlage je v vajah zahtevnost analize navedenih stavkov gotovo prevelika. — Pri zloženem stavku je razložen pojem priredja in podredja. Pri podredju so navedeni najpogostejši vezniki in zaimki, ki vežejo odvisnike z glavnimi stavki; vse je obrazloženo z dobrimi primeri. Pri razlagi, kdaj pišemo ločila in kakšna morajo biti, je dosti premalo natančnosti; na primer: »Na koncu odvisno vprašalnih stavkov stoji pika (včasih klicaj)« (221). Kaj pa, če je glavni stavek vprašalni? Tudi v tem delu knjige je jezik, žal, slab. Na primer: »Take stavke imenujemo odvisni stavek, drugega pa, ki je samostojen, imenujemo glavni stavek« (218).

Poglavje o *ločilih* je obdelano z vajami na treh straneh. Tudi tu je mnogo površnosti, nedoslednosti, posebno pri stavi vejic in drugih ločil v premem govoru. Za vajo v premem govoru bi morale biti strnjeno besedilo, ne pa iztrgani stavki iz najrazličnejših virov (tudi iz naših starejših slovníc).

Gotovo ni mogoče zahtevati, da bi bil pregled slovnice kot dodatek čitanki obširen, da bi navajal podrobnosti, saj sta zanj odmerjena prostor in obseg. Zato pa bi morali biti podatki zgoščeni in razlage tem bolj premišljene, skrbno in natančno oblikovane, predvsem pa ne bi smelo biti nobenih napak — niti vsebinskih niti teoretičnih niti jezikovnih.

Razveseljivo je dejstvo, da se je vendarle nekdo lotil sestavljanja učnih knjig v slovenščini za slovenske učence v Porabju in tako opravil težavno ter pomembno delo. Slovenska čitanka kaže veliko prizadevnost avtorice, da bi bilo berilo pisano, zanimivo in privlačno in uporabno pri pouku vseh predmetov. Vendar se ji to ni povsem posrečilo. Dobro bi bilo, da bi se obrnila na koga v Sloveniji, najbolje na Zavod za šolstvo, po nasvete in pomoč. Ne moremo namreč biti ravnodušni do knjig, ki jih jemljejo v roke naši otroci, čeprav onstran naših meja. Za take je treba biti še bolj skrben.

Mira Medved

RAZPRAVA JOŽETA TOPORIŠIČA O FINŽGARJEVI PROZI

Med obsežnejšimi znanstvenimi deli mlajšega rodu slavistov posega Jože Toporišič z razpravo Pripovedna dela Frana Saleškega Finžgarja¹ v novejšo literarno območje in v obseg zastavljene naloge² v mnogočem odkriva nova spoznanja in vrednotenja, vodilo sintetičnega obravnavanja pa daje razpravi odlike sodobnih znanstvenih teženj. Uvodoma velja ugotoviti, da so slovenistične razprave in študije v knjižni izdaji vse premalo zapažene, morebiti vse tudi ne ovrednotene tako temeljito, kot bi zaslužila znanstvena dela, ki skušajo celovito, večstransko, analitično in sintetično ter idejno razvojno obdelati literarnozgodovinsko problematiko. Recenzije bi morale podati tiste novosti in zaključke, ki naj dobe mesto tudi v vsakdanji praksi. Glede na tehtnost takih razprav in študij za slovenistiko bi bilo torej prav, da bi poleg informativnih člankov in kritik v dnevnem časopisu in periodiki dobili tudi temeljita kritična vrednotenja.

Finžgarjevo obsežno literarno delo ima osredje v pripovedništvu, pa tudi dramatiiki; pesništvo je skoraj nepomembno, esejistika in kritika pa precej na robu Finžgarjevega ustvarjanja. Ker je menil, da je Finžgarjeva dramatika bolj obravnavana kot

¹ Slovenska matica 1964. Opremil J. Bernik.

² Kot disertacijska naloga je imela naslov Nazorska in oblikovna struktura Finžgarjeve proze.